

HOOFDSTUK 1 GAUTAMA, DE BOEDDHA

1. Het religieuze landschap

Tussen de 7^e en 5^e eeuw vóór Christus ondergaat het religieuze landschap in India onder invloed van intellectuele en spirituele ontwikkelingen ingrijpende veranderingen. Deze ontwikkeling leidt tot het ontstaan van groepen asceten en mystici (sramana's), die, op zoek naar waarheid en verlossingskennis, hun wereldse strevingen opgeven en zich losmaken uit bestaande maatschappelijke verbanden. Deze ascetische groepen ontwikkelen zich in deze periode tot een belangrijke tweede religieuze stroming, naast die van de orthodoxe Brahmanen met hun nadruk op priesterlijke functies en de Vedische geschriften, en worden net als de orthodoxe Brahmanen geëerd en gerespecteerd in de samenleving. Volgens Basham (Basham1954, 244) kunnen we binnen deze nieuwe religieuze stroming drie verschillende groeperingen onderscheiden:

Op de eerste plaats zijn er de strenge, zichzelf kastijdende asceten. Ze stellen zich bloot aan allerlei kwellingen en beproevingen, zoals hitte, kou, dorst, honger en pijn. Sommigen van hen leven afgezonderd, diep verscholen in bossen of andere afgelegen plaatsen. Anderen verblijven aan de rand van steden en dorpen. Het ontwikkelen van magische vermogens is één van hun oorspronkelijke motieven.

Op de tweede plaats zijn er asceten die een minder rigoureuze levenswijze hanteren. Deze leven comfortabeler en beoefenen meestal een of andere vorm van mentale of spirituele discipline. Sommigen van deze asceten leven alleen, anderen wonen in groepen van hutten, onder leiding van een oudere. Van deze tweede groep zijn er ook die rondtrekken, dikwijls in grote groepen. Ze leven van aalmoezen en verkondigen allerlei leringen aan allen die ernaar wensen te luisteren en voeren twistgesprekken met hun rivalen. Nieuwe, heterodoxe leringen zullen zich vanuit deze groep verspreiden en ontwikkelen. Een voorbeeld hiervan is de groep van volgelingen die zich verzamelt rondom de Boeddha, hun religieus leraar en leider. Door anderen wordt hij veelal aangeduid als Siddhartha Gautama¹, maar door de volgelingen zelf wordt hij aangesproken als Heer (Bhagavan). Deze groep behoort tot de vele ascetische groepen, die in dat religieuze landschap rond 500 vóór Christus verschijnen. In de Pali Canon worden zes tijdgenoten² van Gautama, de Boeddha, allen ouder dan hem, met name genoemd. Het zijn ook belangrijke leraren en leiders van groepen asceten en lekenvolgelingen, allerlei theorieën verkondigend over natuur en mens. Eén van hen, Nigantha Nataputta, beter bekend als Mahavira, is de ascet en leraar, die naast de Boeddha tot de dag van vandaag het invloedrijkst is. Hij is de stichter van het Jainisme. Hij geldt weliswaar als tijdgenoot van de Boeddha, maar sluit aan bij een oudere ascetentraditie en kan om die reden in beide groepen geplaatst worden. (Vetter 1997, 55)

Naast deze twee groepen noemt Basham nog een derde groep. In tegenstelling tot de vorige twee laat deze groep zich wel inspireren door de Veda's, de belangrijkste geschriften voor de orthodoxe Brahmanen, maar ze relateert de waarde van de Vedische offers. Het zijn de verkondigers van mystieke leringen. Voor hen is het onpersoonlijke Brahman de hoogste realiteit. Het doel van de leer is een soort mystieke vereenzelviging van de individuele ziel of het zelf (atman) met dit Universele zelf. Verslagen van discussies en leringen van enkelen van de meest orthodoxe van deze vroege mystici, worden als Aranyaka's (bosgeschriften) en Upanisads verzameld en toegevoegd aan de reeds bestaande Brahmanen literatuur (Brahmana's).

¹ Siddhartha is zijn persoonlijke naam en Gautama de naam van zijn familie.

² Digha Nikaya, Sutta 2, verzen 16-32. De verschillende visies van deze zes tijdgenoten worden geciteerd door koning Ajatasattu.

Gautama als leraar en leider van zijn groep volgelingen staat dus niet alleen in dat veranderend religieus landschap van die tijd, maar wordt wel de belangrijkste leraar en stichter van een nieuwe, heterodoxe, religieuze stroming: het Boeddhisme.

2. Het levensverhaal van Gautama, de Boeddha

2.1 Tekstuele bronnen

De meeste informatie over de leer en het leven van Gautama de Boeddha vinden we in de tekstuele overleveringen van de verscheidene Boeddhistische scholen zelf. De overlevering die in omvang het beste is bewaard, is de in Pali geschreven Canon van de Theravadin, die in Ceylon, Birma en Thailand leven. Deze geschriften zijn verzameld binnen een periode van één tot twee eeuwen na de dood van de Boeddha en ze zijn pas ongeveer de eerste eeuw vóór Christus op schrift gesteld. Men kan in deze canonieke teksten een onderscheid maken tussen sutta (in het Sanskriet sutra) en vinaya. Sutta zijn dialogen en preken van (of toegeschreven aan) de Boeddha. Vinaya zijn teksten betreffende de regels van de orde.

Daarnaast hebben we teksten en fragmenten in het Sanskriet en Prakrit, die hoofdzakelijk van de (niet meer bestaande) Sarvastivadin en Mulasarvastivadin afkomstig zijn. Tenslotte, zo zegt Vetter (Vetter 1997, 49), beschikken we over een reeks van vertalingen in het Chinees, die teruggaan op bijvoorbeeld de Dharmaguptaka's en andere scholen, waaronder de drie genoemde. Door verschillende versies van een voorschrift, een preek of verhaal te vergelijken kunnen godsdiensthistorici een gemeenschappelijke overlevering reconstrueren, zoals die bestaan heeft voordat de missie-activiteiten onder koning Asoka (272-236 B.C.) de scholen ruimtelijk van elkaar verwijderden.

Naast de bovengenoemde Boeddhistische tekstuele bronnen beschikken we (bijvoorbeeld) ook over de Svetambara-canon van de Jaina's, waarin zich een oude kern bevindt, die ons iets over de tijd en cultuur van het ontstaan van het Boeddhisme kan vertellen. (Vetter 1997, 49-50)

2.2 De inscripties van Asoka

De gegevens, zoals ze in die vroegste geschriften tot ons komen, kunnen gedeeltelijk met succes verbonden worden met hetgeen geografisch en archeologisch bekend is.

De inscripties van de Indische koning Asoka (de oudst dateerbare schriftelijke documenten), zijn geen directe bronnen voor de regio en tijd vóór of tijdens het leven van de Boeddha. Wel kan men eruit afleiden dat een plaats die in latere eeuwen door pelgrims bezocht wordt, omdat ze hem met een belangrijke gebeurtenis in het leven van de Boeddha associëren, inderdaad al vóór Asoka heeft bestaan. (Vetter 1997, 50) Koning Asoka bezoekt namelijk verschillende van deze plaatsen en laat inscripties in steen maken om zijn bezoek te markeren. In het tiende jaar van zijn regering (259-8 B.C.) bezoekt hij de boom van Verlichting te Bodh Gaya en in het eenentwintigste jaar bezoekt hij Boeddha's geboorteplaats in de Lumbini-tuinen. Acht van zulke pelgrimsplaatsen genieten bekendheid in Noord-India tot in de twaalfde eeuw A.D. Rondom die acht plaatsen worden door de eeuwen heen Stoepa's, tempels en kloostercomplexen gebouwd, maar met de verdwijning van het Boeddhisme uit India worden ze verwaarloosd en vervallen de meeste tot ruïnes.

2.3 Geografische gegevens

Plaatsnamen, die verbonden zijn met de belangrijke gebeurtenissen en reizen in het leven van de Boeddha en die we tegenkomen in de vroegste geschriften, zijn te vinden binnen de grenzen van de midden-Ganges vallei. Dit gebied correspondeert min of meer met het moderne Bihar en oostelijk Uttar Pradesh. De geografische reikwijdte van zijn activiteiten zou om die reden historisch juist

kunnen zijn. De acht belangrijke Boeddhistische pelgrimsplaatsen liggen in dit gebied. Vier ervan zijn verbonden met zijn geboorte, verlichting, eerste preek en dood:

- De wonderbaarlijke geboorte in de Lumbini-tuinen, vlakbij Kapilavastu, de hoofdstad van de Sakya's
- De realisatie van Verlichting, onder de beroemde Bodhi-boom in Bodh Gaya
- De eerste preek in het hertenpark in Sarnath, vlak buiten Varanasi
- Het sterven (Parinirvana) te Kasia, het huidige Kusinagara

De vier andere plaatsen Sravasti, Rajagriha, Vaisali, Samkasya zijn verbonden met wonderen, die er, door toedoen van de Boeddha, plaats zouden hebben gevonden.

2.4 De tijd

De Boeddhistische overlevering in India was niet in een precieze datering van gebeurtenissen geïnteresseerd. Na enige tijd doet men wel pogingen om het jaar van het overlijden van de Boeddha vast te stellen. Dit leidt tot meerdere chronologieën. Zo schrijft Basham dat de Boeddha ergens tussen 486 en 473 vóór Christus sterft. Dit soort tijdsdateringen komen we tegen in vele boeken. Recentelijk onderzoek heeft dit beeld grondig verstoord en plaatst het overlijden rondom het einde van de vijfde eeuw. (Vetter 1997, 51)

2.5 Het levensverhaal

Het leven van de stichter van het Boeddhisme heeft vanaf het begin grote interesse gewekt bij zijn volgelingen. Terwijl er tamelijk veel biografieën van de Boeddha zijn (zie noot 5, pagina 5), weten we niet zeker wat we als betrouwbare feiten kunnen nemen en wat het resultaat van latere toevoegingen is.

Volgens Vetter zijn er geen vroege overleveringen die het gehele leven van de Boeddha beschrijven. Het oorspronkelijkst zijn de verhalen over de perioden van direct na de verlichting en vóór zijn dood. Deze worden in de Pali-teksten beschreven. Ze refereren aan essentiële gebeurtenissen in het leven van de Boeddha. Op fragmentarische wijze bieden ze biografisch materiaal aan. Over de periode vóór de verlichting vinden we in de Pali-canon korte en meestal vrij nuchtere stukken. Later, buiten de Pali-canon, ontstaat een meer samenhangend verhaal over de tijd vóór de verlichting. Het bevat volgens Vetter meer wonderbaarlijke en mythische facetten. We zijn hier dan ook geneigd aan latere constructies te denken en van een legende te spreken. (Vetter 1997, 56)

De periode tussen de eerste preek en het sterven (Mahaparinirvana), gedurende welke de Boeddha rondreisde, is bekend van een groot aantal preken en dialogen, bewaard in de Sutta-Pitaka van de Pali-canon. Deze zijn geordend zonder enige biografische, chronologische bedoeling. De lezer moet stukjes bij elkaar brengen om een beeld van Boeddha's predikingstijd te krijgen.

De vroegste canonieke geschriften (vertegenwoordigd door de Pali-traditie van de Theravadin) bevatten dus geen chronologisch, samenhangend, biografisch verslag van het leven van de Boeddha. Het vroegste 'biografische' verslag dat we kennen is de Mahavastu (zie pagina vijf) en een nieuwe ontwikkeling inzet in het beschrijven van het levensverhaal van de Boeddha.

Een historische schets

In het achterhalen van de historische kern van het leven van de Boeddha gaat Vetter uit van drie verhalen. Het eerste verhaal, een legende,³ omvat de periode voorafgaande aan de Verlichting. Het tweede verhaal, met als voornaamste bron de Mahavagga in de Vinaya van de Pali-canon, omvat de periode vlak na zijn ontwaking (tot aan de bekering van Sariputra en Maudgalyayana). Het derde

³ Vetter refereert aan de oudst dateerbare legende, "het sutra over de herkomst van het religieus leven", die in een omstreeks 200 na Christus gemaakte Chinese vertaling bewaard is en hij refereert aan het Buddhacarita van Aśvaghoṣa, een epos in Sanskrit verzen, dat 100 jaar na Christus geschreven zou zijn (Vetter 1997; 57).

verhaal, met als voornaamste uitgangspunt het Mahaparinirvana uit de Digha Nikaya (Pali-canon), omvat de periode rondom zijn dood.

Met behulp van tekstvergelijking en archeologische gegevens (bijvoorbeeld de Asoka-inscripties) maakt Vetter een analyse. Hij komt tot drie 'kernverhalen' die tot een vrij oude traditie behoren en die teruggaan tot in de derde eeuw vóór Christus. Dit is de periode tot of vóór koning Asoka en voordat de sekten door missionerings-activiteiten van Asoka uit elkaar gaan. (Vetter 1997, 56-87)

Met behulp van een aantal uitgangspunten (bijvoorbeeld dat een tekst een eigen logica en ontwikkeling kent) analyseert Vetter bovengenoemd bestand aan gegevens voor een evaluatie van het leven van de Boeddha. Door deze methode van werken geeft hij antwoord op de vraag wat we feitelijk kunnen weten van de Boeddha en maakt hij een indeling in neutrale, waarschijnlijke en onwaarschijnlijke punten. De volgende historische schets is gebaseerd op hoofdpunten van deze analyse. (Vetter 1997, 94-100)

De Boeddha is met grote waarschijnlijkheid in Lumbini geboren als lid van de Sakya-clan. Suddhodana is de naam van zijn vader en Kapilavastu is de verblijfplaats van zijn familie, waarvan de leden met 'Gautama' aangesproken worden. Op jonge leeftijd trouwt hij en krijgt een zoon met de naam Rahula, die mogelijk kort voor het vertrek van de Boeddha verwekt of geboren wordt. Het is aannemelijk dat hij rond die periode het huis verlaat om een weg naar de overwinning op de angst voor dood en verval te zoeken. Na verschillende vruchteloze pogingen om het lijden te overwinnen (via de methoden van Yoga en strenge ascese), ontdekt hij de Middenweg. Door de vier stadia van meditatie (dhyana) te intensiveren, realiseert hij de Verlichting.

De Boeddha besluit om het 'doodloze' (amata⁴: een term uit de eerste helft van de eerste prediking, die de staat van Verlichting aanduidt) te verkondigen, mogelijk door hem ervaren als een verzoek van een hogere macht (Brahma). De Boeddha verkondigt vervolgens in zijn eerste preek de vier edele waarheden, waarvan de vierde het achtvoudig pad omvat. Het lijkt aannemelijk dat de Boeddha vrij spoedig na zijn eerste preken zendingsopdrachten aan zijn volgelingen geeft.

Over de laatste fase van het leven van de Boeddha, de periode vóór zijn dood, kan het volgende gezegd worden: Het is hoogst waarschijnlijk dat de Boeddha, begeleid door zijn geliefde Ananda en soms door meerdere monniken, vanuit Rajagriha naar het noorden gaat en dat hij bij Vaisali de regentijd doorbrengt. Hier wordt hij ziek en kondigt zijn sterven aan. Bij die gelegenheid weigert hij een testament te maken of een opvolger aan te wijzen. Hij heeft alles gezegd wat er te zeggen valt en de monniken moeten hun toevlucht tot zichzelf en tot de leer nemen. Tenslotte sterft hij in Kasia, het huidige Kusinagara. Lekenaanhangers en sympathisanten uit deze plaats nemen de taak op zich om de crematie uit te voeren.

Ontwikkeling van het levensverhaal

De Mahavastu is een canoniek geschrift van de Lokottaravadin Mahasanghika's (ongeveer 2^e eeuw vóór Christus), een school uit de Hinayana-traditie. Het geschrift is gedurende de tweede eeuw vóór Christus tot aan de derde/ vierde eeuw na Christus tot stand gekomen. Het begint met een serie van bezoeken van Maudgalyayana aan de hellerijken en andere rijken. Vervolgens verhaalt het van de geschiedenis van de wereld met zijn vele Boeddha's (Tathagata's). Het geschrift eindigt met de levensgeschiedenis van Gautama, de Boeddha zelf.

De Mahavastu laat ons, ten opzichte van de canonieke Pali geschriften, een aantal interessante ontwikkelingen en kenmerken zien met betrekking tot het levensverhaal van de Boeddha en het wezen van zijn persoon.

Op de eerste plaats komt in dit geschrift voor het eerst het streven naar voren om een 'biografisch' en samenhangend verslag van het leven van de Boeddha⁵ te schrijven. Daarbij is een belangrijk

⁴ Sanskrit: amṛta, voor nadere uitleg van deze term zie noot 8

⁵ Andere biografieën die zich ontwikkelen zijn de Lalitavistara van de Sarvastivadin School (ongeveer 1^e eeuw vóór Christus), de al genoemde Buddhacarita geschreven door de dichter Aśvaghoṣa (1^e eeuw na Christus) en de

aspect de aandacht voor de vele vorige levens, waarin de aankomende Boeddha, bekend als de Bodhisattva (het wezen dat streeft naar Verlichting), talrijke verdienstelijke daden verricht als voorbereiding op het leven waarin hij Verlichting gaat realiseren.

Op de tweede plaats wordt de Mahavastu gekenmerkt door een nieuw perspectief op het wezen van de Boeddha. De Boeddha wordt minder voorgesteld als een uniek, historisch persoon van vlees en bloed, maar meer als de belichaming van een 'spiritueel principe' dat zich in hem (Gautama, de Boeddha) realiseert. Dit spiritueel principe, het Boeddha-wezen, is niet iets wat alleen Gautama, de Boeddha toebehoort, maar vele andere Boeddha's uit verschillende wereldperioden.

Op de derde plaats zien we in de Mahavastu hoe de levensloop van de Boeddha als model gaat fungeren voor alle Boeddha's uit het verleden en in de toekomst. De levensverhalen van de verschillende Boeddha's worden algemeen en modelmatig van karakter, met een zelfde soort carrièrepatroon, weergegeven. Hieronder volgt een verdere uitwerking van punt twee en drie.

Het Boeddha-wezen

In de Mahavastu wordt de historische Boeddha voor het eerst duidelijk 'gespiritualiseerd'. Van een unieke, historische figuur wordt hij een archetype, dat het Boeddha-wezen belichaamt en op vele Boeddha's uit verleden en toekomst toegepast wordt.

Het levensverhaal van Gautama, de Boeddha is in dit en andere overeenkomstige geschriften een geïdealiseerd verhaal, verbonden met onderliggende belangrijke concepten en ideeën over tijd, wereldgeschiedenis, wedergeboorte en karma. Het is het verhaal van een held, die na ontelbare opeenvolgende vorige levens, gedurende vele onmetelijke wereldperioden, tenslotte in dit leven zijn laatste doel bereikt, het Boeddhaschap. Het gezag dat Gautama, de Boeddha als persoon en als individu krijgt, komt voort uit het verwerklijken van dit Boeddha-wezen; hij wordt dan de Overwinnaar (Jina) op het lijden, de duisternis en de dood en bewerkstelligt bevrijding uit de oneindige cyclus van leven en dood.

In de verhalen van Gautama's vorige levens (Jataka's), deelt hij het gemeenschappelijk lot van vele wezens, als dier, als mens, als koning en god. Via zijn eigen woorden horen we fantastische en heldhaftige verhalen over vorige levens, waarin hij zich vele opofferingen moet getroosten. Gedurende vele wereldperioden streeft hij naar spirituele en morele vooruitgang, terwijl hij vele andere Boeddha's ontmoet en vereert, om tenslotte, zoals Conze schrijft, het Boeddha-principe, het bijna bovenmenselijk archetype te realiseren in zijn laatste leven. De spirituele perfectie kan niet slechts het resultaat zijn geweest van één leven, maar moet in vele levens naar volwassenheid groeien. (Conze 1974; 35)

Dit heldhaftige streven op weg naar Verlichting wordt het Bodhisattva-pad genoemd en vormt een model voor iedere aankomende Boeddha. Dit Bodhisattva-ideaal verleent aan elk afzonderlijk leven van elke toekomstige Boeddha een transcendentale betekenis. Het pad van de Bodhisattva verloopt via een aantal stadia, waarvan één van de hoogtepunten de verkondiging door een Boeddha van een nieuwe Boeddha in de toekomst is. (zie bijvoorbeeld hoofdstuk twee, paragraaf 5.2) Tenslotte eindigt deze levensloop in een verblijf in Tusita hemel, van waaruit het laatste leven op aarde zal beginnen. De Mahavastu bevat verhalen van talrijke verleden en toekomstige Boeddha's, waarin de ontmoetingen met deze Boeddha's als inspiratie model voor Gautama's eigen spiritueel streven dienen. De Boeddha, de Tathagata⁶, is daarom essentieel één van een groep. Reeksen van zeven, vierentwintig en duizend zijn populair binnen één wereldperiode. In Sanci en Bharhut bijvoorbeeld worden zeven Tathagata's, namelijk de Boeddha en zijn zes voorgangers, op kunstzinnige wijze gesymboliseerd door zeven Stoepa's die hun relieken bevatten, of door zeven bomen waaronder ze verlichting bereiken. (Conze 1974, 36)

Nidanakatha, het Theravada commentaar op de Jataka's en de Abhiniṣkramana Sutra, waarschijnlijk behorend tot de Dharmaguptaka's (Skilton 1997; 20)

⁶ De Tathagata is een titel voor een Buddha en betekent 'hij die zo gekomen/ gegaan is'.

De levensloop als model voor elke Boeddha

In de vorige paragraaf hebben we al aangegeven dat het Bodhisattva-pad een model gaat vormen voor elke aankomende Boeddha. In de Mahavastu wordt het Bodhisattva-pad schematisch en modelmatig beschreven en verloopt in vier fasen. Deze zal ik met betrekking tot Maitreya verder uitwerken in hoofdstuk vier, paragraaf twee. De laatste fase van het pad omvat het leven van een Bodhisattva, wanneer deze vanuit Tusita-hemel zijn laatste leven op aarde begint om daar Verlichting te realiseren. Ze omvat een aantal stereotype gebeurtenissen, die in principe voor 'elke' Bodhisattva geldt en gebaseerd is op het gemodelleerde levensverhaal van Gautama, de Boeddha (Snellgrove 1987, 7)⁷:

1. Het levensverhaal begint met het moment dat de latere Gautama, de Boeddha, als een Bodhisattva verblijft in Tusita hemel. Omringd door goden en gevorderde Bodhisattva's geeft hij onderricht in de Dharma.
2. Hij besluit op verzoek van andere goden en Bodhisattva's af te dalen in de menselijke wereld om zijn Boedhaschap te realiseren en om de Leer (Dharma) te zuiveren voor het heil van alle mensen.
3. Nadat hij de wereld, de verschillende plaatsen en families heeft geschouwd gaat hij het lichaam binnen van koningin Mayadevi, hoofdvrouw van koning Suddhodana van de Sakya stam, terwijl zij droomt dat een witte olifant in haar binnendringt.
4. Hij wordt geboren uit de zijde van zijn moeder, terwijl ze, staande, steun zoekt bij een boom in de Lumbini-tuinen buiten Kapilavastu. Zodra hij geboren is neemt hij zeven grote stappen naar het noorden en, kijkend in alle vier windrichtingen, verkondigt hij: " I am the chief in the world. I am the best in the world. I am the first in the world. This is my last birth. There is now no existence again."
5. Hij oefent zich in de kunsten en sporten en treedt tenslotte in het huwelijk met Yasodhara.
6. Zijn leven in het paleis is zorgeloos en zinnelijk. Dan wordt hij op negenentwintigjarige leeftijd geconfronteerd met ziekte, ouderdom en dood. Zijn weerzin tegen de vergankelijkheid van alles en zijn ontmoeting met een asceet doen hem besluiten zich af te keren van dit werelds leven.
7. Hij vlucht uit het paleis met de hulp van zijn rijknecht Chandaka en zijn paard Kanthaka en gaat een vorm van yoga- en meditatie-discipline onder twee verschillende leraren beoefenen.
8. Ontevreden over het resultaat wijdt hij zich vervolgens aan een strenge vorm van ascese. Dit brengt hem echter niet dichterbij zijn ideaal om het lijden op te lossen. Hij accepteert voedsel van het dorpsmeisje Sujata.
9. Hij neemt plaats onder de boom 'van Verlichting' en verslaat de krachten van Mara, die het samsarisch leven en de dood symboliseren.
10. Hij realiseert de staat van Bevrijding en Verlichting en is een Boeddha (de titel van een Ontwaakte) geworden.
11. Hij houdt zijn eerste preek in Sarnath voor zijn vijf voormalige mede-asceten, die in de tijd dat hij de strenge vorm van ascese beoefende bij hem waren. Hier zet hij voor de eerste keer het Dharma-wiel (Dharmacakra) in beweging, de technische uitdrukking voor het verkondigen van de leer.
12. Hij sterft in de plaats Kusinagara en gaat op in het Parinirvana en is voorgoed verlost uit de ketens van het bestaan (samsara).

Het Bodhisattva-ideaal als weg voor de gelovige

⁷ Zie bijvoorbeeld ook de Lalitavistara, waar het leven van de Buddha beschreven wordt vanaf het moment dat hij in Tusita-hemel verblijft en dat eindigt met de eerste preek. (samen 27 hoofdstukken)

Voor de gelovige van het Hinayana-pad (het kleine voertuig) is de Arhat-staat de ultieme aspiratie van zijn religieuze praktijk. Hij streeft naar een toestand van verlossing, die met het begrip Nirvana wordt aangeduid. Hij wenst het lijden voor zichzelf op te heffen door een eind te maken aan het dorsten naar zintuiglijk genot en naar het bestaan. Hiervoor is het noodzakelijk het 'wereldlijk huis' te verlaten om monnik te worden. De Boeddha fungeert in dit ideaal als bringer van heil, c.q. de leer. Een ontmoeting met een Boeddha verschaft de ideale omstandigheid om de Arhat-staat, de zuivere staat, te bereiken en tot verlossing te komen. Deze idealen, het Arhatschap en het leven van een monnik, staan in de eerste eeuwen van het Boeddhisme centraal voor de gelovige. Lekengelovigen kunnen door middel van verdiensten een beter volgend leven bereiken, maar de weg naar verlossing verloopt in principe via het monnikschap.

Onder invloed van allerlei ontwikkelingen, die nauw met het veranderend perspectief op de Boeddha en zijn leven (beschreven op pagina zes) samenhangen, groeit een nieuw, alternatief ideaal voor de Boeddhistische gelovige. Het levensideaal van de Boeddha, uitgedrukt in het Bodhisattva-pad, en de ultieme aspiratie naar het Boeddhaschap worden op het leven van elke gelovige, monnik of leek, toegepast. Iedere gelovige wordt verondersteld zijn levensloop en ideaal te richten op het Boeddhaschap. Elke gelovige streeft er nu in principe naar zelf een heilsfiguur te worden. Deze ontwikkeling begint ongeveer in de tweede/ eerste eeuw vóór Christus. De Boeddhistische stroming die deze aspiraties belichaamt wordt het Mahayana Boeddhisme genoemd. De Sutra's die voor het eerst uitdrukking geven aan deze idealen worden Prajnaparamita Sutra's genoemd. Volgens Conze zijn de eerste van deze Sutra's rondom de eerste eeuw vóór Christus geschreven. Williams (Williams1994, 32) vat deze ontwikkeling als volgt samen:

"From about the first century BCE the changes occurring within Buddhism seem to have issued in a new literature claiming to be the word of the Buddha himself. This literature is not the product of an organized or unitary movement, and appears to have been produced by monks well within the existing Buddhist traditions. Much of the literature is concerned with the supremacy of the Buddha and his perception of things, and advocates the path of the Bodhisattva, the aspirant to full Buddhahood, as a noble and higher path to be pursued by all who can for the benefit of others".